

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimis cu post'a în laintrulu monarhiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. s'eu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'eu 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Ori-ce inserate, se platecu pe serie s'eu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a și a treia câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usor prin assemnatiunile postei statului, adrese de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 22.

Sibiu, 17/29 Martiu 1879.

Anulu II.

Espunere de motive la proiectulu de lege intitulatu: Despre datorint'a de a invetiá limb'a magiara în scólele poporale.

„Interesulu comunu alu tuturor cetatieniloru din acelasu statu cere, prin strinsele loru conecsiuni și relatiuni multiple în care sunt siliti a stá unii cu altii, cá se se și intieléga unii pe altii. În cele mai multe staturi limb'a nationala comuna, care e totu-odata limb'a statului, satisface de sinesi necesitate intielegerii reciproce. Dar' într'unu statu poliglotu precum este Ungari'a, acestu scopu se póte ajunge numai asia, déca toti cetatienii statului, fia aceia de ori-ce nationalitate și vorbésca ori-ce limba materna, pe langa aceea voru fi în stare de a se esprimá, a face se fia intielesi și a intielege și pe ceilalti concetatiuni, inca și într'o limba comuna. Acea limba comuna póte fi s'eu limb'a maioritatii, s'eu limb'a statului, ceea ce în cele mai multe casuri este totu una. Ce e dreptu, între locuitorii Ungariei, cari vorbescu limbi diverse, nici o limba nu presenta maioritatea absoluta a poporatiunei întregi; dar' pe langa ce maioritatea relativa este a aceloru cari vorbescu ungurescu, fiindu acésta totu-odata limb'a administratiunei statului, a legislatiunei și a justitiei, nu mai póte fi indouielá, ca déca aru trebui se alegemu vre-o limba dintre câte se vorbescu în acésta tíera, cá midiulocu de contactu și contielegere reciproca între toti cetatienii statului, aceea póte fi numai limb'a statului și a maioritatii: limb'a magiara.

Istori'a statului ungurescu de aprópe un'a miie de ani este martora, cá acesta nici-odata nu s'au încercatu a contopi pe celelalte nationalitati și a esterminá limbile loru. Chiar' și în tempulu din urma elu prin articolulu de lege XLIV din 1868 sunatoriu despre egalitatea de drepturi a nationalitatiloru, lasa și asigura cu cea mai mare liberalitate*) folosirea limbei materne la tóte nationalitatile locuítore în statu.

Déca inse statulu și legislativ'a nici-odata n'au avutu și n'are nici acum de scopu a spoliá pe nationalitati de folosirea limbei loru materne, s'eu macaru a le margini întru aceea, de alta parte este chiar' în interesulu nationalitatiloru, cá pre candu

*) . . .

Foisiór'a „Observatoriului“.

Cum petrecu tieranii candu se afla la drumu.

(Schitie din viati'a poporului.)

De: Grigorie M. Jipescu.

Tieranii opincari au multe daraveri cu negutiatoriu. Candu le scápára budi'a dupa parale, se ducu la elu acasa, în di de serbatóre, și iau arvuna cá se-i duca cu chirie în carale loru: scanduri, sare, buti, lemne, tinichiele, bucate, róde, pecura și altele. Dupa ce s'a hotartu diu'a plecarei, léga banii dati arvuna în coltiulu stergariului, ilu punu în s'nu, se ducu la satu, ungu carale ori carutiile, aterna lantiulu, dohoniti'a, toporulu, fedelesiu ori bot'a de apa, vertejulu, se culca de tempuriu, tragu unu somnuletiu, și candu mai sunt trei césuri pana se se crepe de diori de diua, adeca candu e se resara lucéferulu, s'eu candu se ingána diu'a cu nóptea, scóla boii, i pascu bine si pe la resaritulu sórelui de-o sulitia, i aducu acasa, inbuca apoi cateva dumatici de mamaliga, musca de doue trei ori dintr'o cépa, in-juga boulenii și apoi facéndu cruce dicu: Dómne ajuta! Hi boii, me! Mergu pucinu pe cale si oprescu în dreptu casei altui romanu, care nu s'a gatitu inca de plecare, din causa ca ori nu póte prinde boii, ori ca vre-o vita i s'a insplinatu, ori ca taia de sangeratu ori de ruptu la vre'unu bou, ori ca s'a stricatu ceva la caru. Astépta pana se sfersiesca și apoi pléca impreuna la alu treilea si asia mai departe, pana s'aduna în céta, cárdu de cara, de ómeni, pe langa care se mai vede cate unu cáne latiosu, ori cate o fetica si unu baiatielu pe josu s'eu în verfulu carului, luati se stea în préjm'a boiloru candu i voru desjugá la pascutu. De asupra carului punu cate unu maldaru de fenu ori paie si coceni, traistr'a cu merinde si saculetiu cu malaiu. Langa carembii dricului atárna cracanile, ce la orasie sunt de feru si numite pirostrii.

în viati'a loru privata, în bisericile și scólele, în comunele și literaturile loru se folosescu de limb'a propria și se adopera a o desvoltá mai departe, membrii loru se póta intielege și vorbi pe langa aceea și limb'a care în Ungari'a este limb'a statului, a legislatiunei și administratiunei, și fara acarei cunoscintia ar fi marginiti chiar' într'u realisarea intereselor proprii și în casu de asia, într'u apararea loru.

A sili pe cetatienii statului, cari vorbescu alte limbi, cá afara de limb'a loru materna se invetie și limb'a statului, ar fi o încercare lipsita de ori ce resultatu. Dar' a oferí midiulocu cá se o póta invetiá inca din etatea prunciei, este o binefacere, pentru care ar trebui se fia multiamitori cátra statu. Singurulu modu pentru ajungerea acestui scopu este, cá în scólele elementarie se se adópte și limb'a magiara cá obiectu de invetiamentu și prin acésta se faca possibilá invetiarea ei la tóte generatiunile viítore ale cetatieniloru statului.

Precum în instructiunea secundara și superióra sunt luate cá obiecte obligate de invetiamentu mai multe limbi straine, s'eu cu scopu de a se cultivá în sciintia, precum sunt limbile classice, s'eu din punctu-de vedere alu cerintelor vietiei practice, precum sunt cele moderne, anume limbele german'a și frances'a, fara a fi folosite cá limbi de prelegere, precum fusese limb'a latina în decursu de secolu: tocma asia jace în natur'a lucrului, cá pre candu tóte nationalitatile se folosescu în scólele loru fara nici o pedeca e limbile loru materne cá limbi de prelegeri, se se ia și limb'a magiara între obiectele de invetiamentu. Întru atáta tienemu la acésta, încátu trebuie se privimu cá o trecere din vedere, cá articolulu de lege XXXVIII din a. 1868 n'au îngrijitu despre acésta dupa cum trebuia, si au introdusu limb'a magiara numai în scólele pedagogice, în cele poporale superioari și în scólele cetatienesci, în cátu în acelea limb'a magiara este obiectu obligatu și pentru ne-magiari, din contra în scólele elementarie, fia comunale, fia confessionale, invetiarea de limba este obligatóre numai pentru limb'a materna. Inse chiaru și în scólele pedagogice legea numera ce e dreptu, limb'a magiara între obiectele obligate, dar' nu cere garantia, cá în cursulu pedagogicu de trei ani, candidatii se o invetie în o mesura și în atátea óre, încátu se o si scia de ajunsu, pentru-cá fara de acésta nu este

ajunsu scopulu luarei ei între obiectele de invetiamentu.

Deci dupa-ce articolulu de lege XXXVIII din a. 1868 n'au îngrijitu de ajunsu pentru invetiarea limbei magiare în scólele poporale, au remasu cá legislatiunea se indeplinésca acea lipsa acum în urma. Dens'a trebuie se faca acésta cu decissiunea dictata ei de inportanti'a causei și de interesulu tuturor locuitoriloru tierii, inse cu acea prudentia și moderatiune, pe care o ceru dificultatile esecutarii și mai pre susu de tóte crutiarea sentimentelor nationali ale nationalitatiloru de alte limbi.

Plecandu din aceste puncte de vedere, acestu proiectu de lege isi concentra atentiunea sa mai înainte de tóte asupra aceloru scóle pedagogice confessionale, în care limb'a de prelegere nu este cea magiara, și în care în sensulu §§. 13 și 88 din art. de lege XXXVIII din a. 1868 limb'a magiara și asia este studiu obligatu; în privinti'a acestor'a proiectulu cere, cá de aci incolo pentru limb'a magiara se fia destinatu unu numeru de óre asia, încátu în cursulu pedagogicu de trei ani toti candidatii de invetiatori se fia în stare de a o invetiá, cá se o vorbésca și se o scria.

Déca dela scólele pedagogice ne-magiare, și respective dela candidatii cari invetia în acelea, s'ar' pretinde cá în trei ani se invetie limb'a magiara asia de bine, cá preste pucinu se o póta folosi în scólele loru cá limba de prelegere și de invetiamentu, acésta fara indoiala ar fi o pretensiune exagerata, s'eu tocma si neesecutabila, pentru-cá atunci s'ar' presupune cunóscerea perfecta a limbei, cum si facultatea de a vorbi fluentu și liberu. Se cere inse numai atáta, cá acei candidatii se scia tractá regulele limbei cá unulu din obiectele de invetiamentu în scólele poporale si se exercitiedie pe baiati în modu sistematicu în ea. Acésta este o problema, care în cursulu de trei ani ai pedagogiei pe langa întrebuintiarea de 5—6 óre pe septemana, póte fi de siguru indeplinita. Deci tocmai pentru aceea conditiunea formulata în §. 2 alu acestui proiectu de lege este justa, cá dupa trei ani, cari voru urmá dela intrarea în vigóre a acestei legi, s'eu adeca dupa trecerea de unu cursu întregu pedagogicu, numai acei individi se póta fi aplicati cá invetiatori s'eu cá suplenti, cari voru sci limb'a magiara asia, încátu se o póta propune în scól'a poporala.

Pe cale incepu felu de felu de povesti, de glume, de istorii; nu le mai tace gur'a si nu li se urasce cu verb'a. Cugetari, planueli, socoteli, copilarii, povetie, gandiri ascunse, invetiaturi adenci, dicatori, nimicu nu le scapa necercetatu si nejudecatu dupa potintia, experientia, etate si amicitia loru. Celu mai betranu e mai ascultat si mai pretiuita la vorba, si de ridu, ridu cu totii de se mira, se mira érasu impreuna.

— Esindu cu totii din orasiu, din colo de straja, incepe de exemplu Danu se vorbésca asia:

— Me Timbóce, dá ce zabovisi în casa mai multu? Ori te batú muierea si mai intardiasi? hai! pan' se 'ti tréca suspinulu si se ti se usce lacrimel!

— Asia o hi mei Dane! Multu te gandisi? Póte ca tu ai patitu asia lucru si-acé arunci mórtéa în tígani! D'aiá audiamu eu a séra, pe'noptate, de pe verfu chilomanu, pracaiala si racnetu p'en batatur'a ta! Reu ai ajunsu, vere! Muierea e lucru naibi. Vediutai, ca ea antaiu iti inhige man'a 'n peru si totu ea tipa si candu o avea p'altu e móle, de parc'a e céra góla!

— Da lasa glum'a incolo Timbocele, cate 'ti dete? Cu furc'a te a croitu, cu cocéorb'a ori cu carpatoriu? Pase-mi-te, da e temetóre si te-o hi diaritu cu alt'a dupa gútu, dandu de vale din padurice. Ca altfelu asi crede, ca n'are de ce tanji: ca malaiaasiu are, leguma are, inbracaminte, incaltiaminte i faci la timpu, tóte voile i le implinesci, n'are pentru ce cárti!

— E! e! Mère Dane! Totu cu casiu la gura pai! N'ai auditu verb'a aiá, ca: femeiea are noua guri si se i le astupi pe tóte si totu nu indestulédia din lacomia: i cere ánim'a se'i totu cari cu saculu! Muierea, verb'a aluia, poftesce si la urda de curca si la lapte de cucu!

Fiacare carasiu merge la pasu, invertindu biciu pe d'asupra boiloru si maná standu langa boii dinainte dela tenjéla, ori la cei dela róta si vorbescu tare de s'aude dela ála pan' la ála si unii asculta si ridu de e de risu, ér' altii céta boii lenesi si altii pléca inaintea boiloru pe potec'a batatorita de langa marginea drumulu cale de cincii stanjini s'apoi érasu se intorcu inapoi

scarpinandu'si chic'a si manandu, si dupa ce ei doui vorbitori sfersiescu, atitia altu vorbirea cu alta istoria.

Asia mosiu D'ard'áiéu intrerupe tacerea si spune ca acú doue 'stemani de dile spre St.-Maria a ghisatu, ca se facea ca unde i crescuse unu nucu în palm'a drépta si ca ande hii-su Pasculete, álu de 'lu luara la óste mai anu în Rusalii, vinea si mancá nuci diu elu si muierea i turná vinu prohiru din plosca ha noua d'a cumperat'o dela stboru d'a fostu la Valeni în diu'a de dumineca. — Mère si beau pe prispa cu deslegarea popi Jonu Bardacatu din Rincedi. — Apoi intréba. Ce-o hi cuscre Zabírneo si ghisele astea?! Se hie adeverate videniile, ori ca se sfiese asia si i naluceste mintea rumánului nóptea, candu se plimba prin capu fara fréu?

Zábernea ricaindu'si halaciug'a testeii, dá cu socotéla ca e mai bine se ispitésca pe pop'a ori pe logofetu satului, se caute densii la carti, ca póte se hie ceva. Ori se dea cu bobii la alde lea Comaniti'a si se'i descante de césu reu!

Tóca dá cu parerea ca babaretulu nu póte nimicu inaintea sfántului. Vere, striga elu, ce ti-o hi scrisu dela ursitóre, aiá ai se pati. Ca uite, Marzica n'a mai ghisatu si 'n nóptea de Craciunu audisi ca cum a esitu afara pe la miédiulu noptii, în poterea intunerecului si cum a calcatu se me tai, nu stiu, dar stiu ca a pusu piciorulu în urm'a Eleloru si i s'au sgárcitu vinele — hie la elu acolo — si d'atuncea se vaieta si 'lu tareste de pare a hi spēitu!

Lapte-Dulce povesteste, ca ande cuscrasa Puican'a a auditu cu urechile ei dela unu boeru betranu, ca parte din ghisuri sunt adeverate, parte nu, cá si vorbile: unile seci, altile pline! Dumnedieu s'aléga; ca unu rumanu putíne pricepe. Ca 'nvetiati hei mari, luminati, nesdravanii lumii intielegu cate stele sunt pe ceru, unde locuescu arhangeli, pe ce scaunu siéde sfántulu Petre, ce mananca D-dieu — dá ghisului nu stie se'i dea de capatáiu.

George Troscotu, care motiaise în timpu acesta în codíra, — c'asia are pecate la drumu, — casca odata c'unu cascatu tare, greu si dornicu, aducéndu'si

Pe langa acésta îngrijire pentru docentii cari se prepara acuma, séu se voru prepará in viitoriu, trebuie se îngrijimú si de cei ce se afla dejá in functiune, dar' póte cá nu cunoscú limb'a magiara, cá aceia prin diligentia privata, séu in casu de asia, cu ajutoriulu cursuriloru suplinitóre ce voru fi a se infintiá, se póta invetiá limb'a magiara.

Considerandu cá acestia nu se potu folosi de totu tempulu spre a o invetiá cá cei din scólele pedagogice si cá multi dintre ei sunt si mai inaintati in etate, carora invetiarea unei limbi streine le face greutati mai mari, acestu proiectu de lege (§. 3) doresce a se luá mesuri echitabile, cá invetiatoriloru, cari se afla dejá in functiune, séu cari mai inainte de implinirea celoru trei ani preveduti in paragrafulu precedentu, voru avea se intre in functiunea lorú, se le lase tempu indouitu, adeca 6 ani numerati dela intrarea in vigóre a legeri, pentru-cá se invetie limb'a magiara intru atáta, in cátu se'si póta justificá prin unu esamenu calificatiunea lorú de a o potea propune.

In privinti'a invetiatoriloru inaintati in etate si anume cari au trecutu preste 50 de ani ai vietiei lorú, legea voiesce se faca o echitabila esceptiune, in cátu adeca ministrulu este autorisatu a'i dispensá dela acésta indatorire, déca voru cere ei insii.

Ingrijindu proiectulu de lege in modulu acesta de prim'a conditiune pentru invetiarea limbei magiare, adeca de a face pe docentii scóleloru poporale capabili de a o propune, elu póte enuntia fara nici o grija (§. 5), cá preste 6 ani numerati dela intrarea in vigóre a acestei legi, limb'a magiara va fi obiectu obligatu de invetiamentu in tóte scólele elementarie si superióre poporale din tíera, mai alesu cá in acestea din urma si este decretata cá obiectu obligatu prin §§. 64 si 74 din art. de lege XXXVIII din a. 1868.

Dupa-ce inse nu impiedeca nemicu, cá pe unde se póte si inainte de terminulu prescisu, limb'a magiara se se si inpuna cá obiectu obligatu de invetiamentu, de aceea proiectulu de lege enuntia in §. 4, ca pe unde se afla invetiatoriu deprinsu in limb'a magiara, pe la scóle, unde limb'a propunerei nu este cea magiara, séu dupa §. 6 pe unde s'ar instalá invetiatori de aceea inainte de implinirea celoru 6 ani, anume dintre nouii candidati, cari voru esi dupa implinirea de trei ani din institutele pedagogice, pe acolo invetiarea limbei magiare cá studiu obligatu se se si inpuna indata, séu dupa tempu si inpregiurari.

Afara de cele susu memorate se mai arata necesitatea unei mesuri transitorie si posibilitatea executarii aceleiasi. Sunt adeca tienuturi, in cari nationalitatile nemagiare atátu sunt de amestecate cu cea magiara si stau in atingere multipla si de tóte dilele, in cátu pentru acelea sciinti'a limbei magiare este necesitate fórte simtita, de aceea ele insele dorescu, cá pruncii lorú se o invetie cátu mai curendu. In tienuturi de acestea propunerea

aminte d'acasa si de stapanire si cu gandu la mamaliga intréba pe tizu-seu: me Georghilasiu, bordeiú lu Voda se hie in pamentu claditu, ori are casa asiediata, sindilita si cu prisa 'nalta in satú ala, pe unde o hi siedindu elu? Domnu o hi mancandu si elu mamaliga cá noi, ori o hi aducédu pe tiligrafu pandispanuri si alte bunuri si bucate ferte din 'nauntru? Voda asta o hi rumanu de omenie, ori vr'unu artiagosu lacomu si 'npeliatu?

Tizu-seu, George Cocolosiu, se caiesce si e amaritu ca nu'lu cunósce nici la chipu pe Domnú, dá se fagaduste ca d'o ajunge v'odata la satú densului, o se opréca boii putínelu in batatur'a domnéca pana oru inbucá o mana de fenu, s'apoi facédu-se ca intra in tinda se'si aprindia luléu'a, o se'i céra lui ori investisi unu carbune si dandu-se pe departe in vorba, o se'lu întrebe: ean' asculta boerasiule, ori logofete, cu dulce mancasi adi? Ca par'ca vediu niste urjumele si oscióre aruncate la usia si pasa-mi-te ca esti Letinu, de spurci Vinerea si Mercuréa? Ori ca partea boeréca are deprindere se totu dea prin hartiu! Si 'mi dessra densu tóte, si apoi ti le oiú scrie pe ratoju pan' la una pe siartulu lorú!

La scoborsiu ei impiedeca rót'a din hasiu cu lantiu, cá se mérga carú incetinelu, se nu se restórne cu mar'fa negustoriului si de vale la gárla lasa boii in voi'a lorú se bea apa strigádu: ho! ho! ho! Otai ca, ho! Psi! psi! spiii! Nu beti, nu? Ori asteptati se ve dau dulcétia si zabaru cá la cocóne! Da beti mancavaru lupú, dómne érta-me, ca n'o se stau cu voi aci trei dile si trei nopti incheiate! Adapandu'i despedeca, trecu gárl'a si o iau la sanetós'a 'nainte. Mai trece nitielusiu — cá de candu stranuta Hau — si desjuga de o parte in lungulu drumului, cá boii se odihnéca ceva, éra opin-carii nostri se guste si ei ceva, ca le-o cam hi, de candu rabda de fómé!

Unde conacescu ei, acolo scotu cracanile, scapara, facu si atitia focu sub ele cu gateje, cu ogrinji, cu surcele, cu aschii si cu ce gasescu, atarna caldurus'a de tuciu de cárligulu cracanelorú, punu apa, sare si doui trei punnisióri de malaiu si in clipa mesteca si tórna mamaliga' gat'a, virtós'a, fara cocolósie; o asternu pe

limbei magiare in scóle ar intempiná cu atátu mai pucine pedeci, pentru ca invetiatorii nemagiari venindu in comunicatiune cu poporulu magiaru, mai cu séma cunoscú limb'a magiara in de ajunsu, pentru cá se o póta si propune. Se póte dice fara grija, ca comitatele din partea nordu-vestica, Pressburg, Nytra, cum si partea cea mai mare din Zemplinu, Bács-Bodrog si multe districte (subprefecturi) din alte comitate se afla in inpregiurarile atinse mai susu.

Deci in privinti'a acestora proiectulu de lege §. 7 cere pentru ministru de culte si instructiune publica auctorizare, cá parte prin organele sale, parte prin functionarii dela administratiunea publica tragédu informatiunile necesarie si in intielegere cu ministrulu de interne, se póta decide si inainte de espirarea terminulu de 6 ani, in care comitate séu in parti singuratice din acelea se se realisedie treptatu propunerea obligata a limbei magiare. Eara pentru cá invetiarea limbei magiare se se continue dupa postulatele acestei legi, atátu in scólele pedagogice nemagiare, cátu si pentru cá decisiunile lui relative la introducerea limbei in scólele poporale se nu fia paralisate séu prin indiferentia si lene, séu din rea vointia, séu in urmarea zelului escesivu de nationalitate si din temeri nefundata, in acésta privintia proiectulu de lege pune control'a, dupa cum si cere natur'a lucrului, in manile inspectoriloru de scóle si in ale celorlalte organe ale ministrului de instructiune publica, specificate in §. 3 alu art. de lege XXVIII din anulu 1876, care suna despre auctoritatile scóleloru poporale.

Reasumandu tóte acestea, se póte dice cu siguritate ca, acestu proiectu de lege facédu limb'a magiara in scólele poporale nemagiare, nu de limba a prelegerii, ci numai de unulu din obiectele obligate de invetiamentu, nu vatama drepturile nationalitatiloru asecurate prin lege si are in vedere la executarea ei dificultatile transitorie si gradatiunea, si preste totu remane între marginile echitatii si ale posibilitatii, si corespunde numai la o necesitate simtita de multu din tóte partile.

B.-Pest'a, 11 Martiu 1879.

Augustinu Tréfort m. p.

Odata pentru totu deauna.

Spre a ne justificá titlulu de susu, trebuie se premitemu indata acilea, cá in Romani'a existe absoluta libertate de pressa, fóra nici o lege de pressa si fóra nici-o cautiune. De aci se esplica si inpregiurarea, cá acolo vedi publicandu-se foi periodice, unde nu figuréda nici unu redactoru anumitu, celu multu daca se subscrie cáte unu individú, in mai multe casuri cu totulu necunoscutu, figurandu cu titlulu „de gerantu responsabilé,” si au fostu exemple, unde acelu „gerantu” era servitoriulu din casa alu vreunui membru din consortiu sau clica, a carei proprietate era diariulu. De aci

unu stergariú, hie si vergatu, scotu din senu de subtu breu or' din traiscióra o falca de slanina, cepe, cativa catiei de usturoiu, unu cosacelu de peste, oue rescópte, unu buturasu de pastrama, castraveti si se punu cá lupii ligniti in pregiurulu mamaligei si mananca cu asia pofta, de pare ca se batu doui nebuni la gur'a lorú. Ti lasa gur'a apa candu te vei uitá la ei cum mananca! Pe candu stau la mésa, dau gura boiloru cá se nu se intindia unu la altu, se nu se incurce, se nu se inpunga, se nu rupa ori se se borhanéca cu córnele, si déca vedu ei ca nu intielegu, se restescu la ei dicédu-le: Ho, buzila, bóla! Ho, ghiorea, boiata! Ho, nea bómbea, mancatéru corbi! Ei si candu ingenunchie se manance si candu se scóla dela mésa, isi iau caciul'a, ori palari'a din capu, facu trei cruci, bombanescu cateva cuvinte de rugaciune si apoi é' o asiédia pe capu, si adunandu cojile chiama catielú se inbuce si elu si i le da mangaindu'lu. De innoptéda aici, unde au desjugatu, se culca in pregiurulu focului maritu si aprinsu tóta nopticie'a, unde tainescu, nedormindu mai de locu, se nu ghie hotii ori dihaai'a la ghite; de nu, injuga si pléca aidá aidá, vorba vorba, pan' ce inseréda si de este calea buna de ámblatu si e bine de susu, mergu nóptea intréga fara grija. In linistea noptii s'aude vorb'a acestoru trecétori cam cá de somnurosi, cate vre'o inecaciune de bou iute si fesnetiu la jugu, carú scartiaindu cu rotele lovindu-se candu de capú leocii, candu de stragalii.

De se strica cate o róta, ori ánim'a, ori piscu, ori protiapulu carului ori alu carutiei, apoi incepu se 'njure de necasu de cate numai le vine in gura in momentele acelea. Deca n'au parale la chimiru (sierpariu), se cumpere sfredelu se gauréca, tesla si barda se ciopléca si se faca pene, cá se deréga ce s'a stricatu, se duce unulu din ei pan' la unu rumanu din satulu celu mai de aprópe de unde s'au intemplatú frantur'a carului si pána se'si faca tréb'a, lasa zalogu zechea, ori caciul'a pentru uneltele inprumutate si dupa ce 'si facu tréb'a cu ele, le duce inapoi, fórte multiumindu si dicédu: se hie mortiloru, déca nu le iá parale inprumutatoriulu.

(Va urmá.)

incolo publiculu pe din afara nu mai scie cu cine are a face, cá ce caractere de ómeni sunt aceia, carii au luatú asupra'si „a pune tíer'a la cale,” afara numai daca nu se afla dupa informatiuni private. Pána aci inse nu ar fi prea multu de inputatu, cá-ei in fine omulu nepassionatu si luminatu nu cauta cine dice si invétiá ceva, ci numai ce — non quis, sed quid. Cestiunea inse s'a schimbatu cu totulu atunci, candu intr'unu diariu se scóla persóne anonime, mascate, cá se denuntie, se injure, se insulte, se innegréca caractere de persóne private si de societati intregi, candu inventéda si atribue crime la persóne, pe care voiescu se le aduca in periculu de a'si perde nu numai onórea si libertatea, ci chiaru viéti'a, in fine, candu se afla ómeni fóra consciintia, carii isi punu de problema a propagá ura si urgia între fiii aceleiasi natiuni, a invrasmasi pe una parte a natiunei cu cealalta. Situatiunea celoru calumniati este atunci cu atatu mai critica si mai trista, daca ei se afla in alta tíera, sub alte legi, care nu le permite se se apere contra indracitulu lorú adversariu.

Aici in Transilvani'a existe o lege de pressa absolutistica, cea dela 1852, severa, plina de arbitrariu; se cere totu odata dela diariu o cautiune (garantia in bani) asia de mare, precum astadi nu se mai afla nicairi in Europ'a, si nici chiaru in Ungari'a propria, unde si legea de pressa (cea din 1847/8) este multu mai blanda, si unde statulu póta tóte spelele ori-carui procesu de pressa, dáca procurorulu ilu perde la curtea juratiloru, candu din contra in Transilvani'a ori castiga ori perde publicistulu, totu numai elu platesce spelele, care in cele mai multe casuri nici-decumu nu sunt mici. Mai adaogemu la acestea ceea ce astadi cunósce Europ'a intréga, cá Transilvani'a stá, in poterea unei legi ungueresci, sub man'a libera a ministeriului, adeca sub administratiune cu totulu esceptionale, si cá anume romanii sunt tractati dupa instructiuni discretionarie, secrete, nepetrunse.

Acestea adeveruri sunt la lumin'a dilei. Din cei trei Nri precedenti ai nostri on. lectori au vediatu, cá anume diariéle „Romani'a libera,” „Timpulu” si „Delfinulu” nu voiescu se scia nimicu de acésta situatiune, ci acei ce scriu in acelea foi despre afacerile nationali si politice ale celoru trei milióne de romani din monarchi'a austro-ungurésca, dupace au desertatu din Transilvani'a sau din Ungari'a si s'au trasu la adapostu siguru in Romani'a, de acolo isi alegu victimele lorú, pe care le ataca cá ori-ce asassinu, pentru-cá sciu bine cá acestea nu se mai potú apará de ei, precum s'aru sci apará de siguru, aflandu-se in deplina libertate.

Anume „Romani'a libera” isi alese de victima a sa pe unu omu de ani 67, cu scopu invederatu de a'lu duce la pierdiare. Acelu diariu adoca in Nr. seu 531 din 1/13 Martiu é rasi se apuca de persón'a lui G. Baritiu, si pentru cá se'lu póta condamná, sau la vreunu punnariu alu cuiva, sau la sorteá lui Miletici, ii inpune cu sil'a rol'a „de conducatoriu, de auctoritate politica,” (niciodata ambitionata de elu), apoi dupa-ce insira la fantasii poetice, amestecate cu idei politice din cele mai confuse si contradictorie, mai pe urma ii imputa cá o crima injosítóre, cá elu „opresce pe romani a lucrá contra statului magiaru, de a conspirá, de a subminá, de a generalisá si otielí dusmani'a între doue popóra, care nu sunt menite a trái inpreuna, ci de a se combate dupa legile firei, pána la perireá uneia din ele.” Acestea le scrie unu individú, a carui familia portá pana in a. 1848 conune curatu unguerescu si se falia cu nemesii'a (nobilitatea) sa ungueresca.

Credemu cá lectorii au prea de ajunsu eu acestu singuru citatu din acea diatriba, alu carei stilu si spiritu sémana cá ou cu ou cu altele de aceeaasi natura publicate in repausatulu „Orientulu latinu,” pe care tocma din acea cauza natiunea ilu lasase in drumu, pentru-cá tóta politic'a lui fusese politica de fantasia, cu care se facu revolutiuni in cáte unu paharu de vinu, cá cea dela Fagarasiu, dupa care fusera aruncati pe strada prefectulu romanu si cátiva bieti functionari romani, éra politica rationabile nici cá in palma.

Optu ani de dile, dela 1868 pána in 1876 G. Baritiu, calumniatu si pána atunci cu prisosu de cátra politicastrii fantasti, se retrasese dela orice activitate politica, lasandu pe ómenii din generatiunile mai noue cá se continue oper'a emanciparei, inceputa si intemeiata de betrani, si numai cá trasu de guleru mergea la cáte o conferentia electorale dupa espirarea períodelorú de trei ani. Baritiu ar avea totu dreptulu a intréba pe adversarii sei, ce au facutu ei in acei 8

ani, cumu au condusu afacerile natiunei. Dara in loculu lui respunde natiunea: Si-a vediutu fiacare de afacerile particulare, era cei mai fanatici si egoisti injura pe betrani, ca-ci nu le scotu castanele fripte din spudia si nu 'si incovoie spinarea spre a incaleca de pre ei pe calulu de batalia. In alte parti de tierra si de lumei dintre omeni ani 30 pana la 50 s'aru considera insultati, daca ai presupune despre ei, ca le este frica se apuce densii inainte, daca nu'i duce mosiu Vasilie ori mosiu Dumitru de mana. La „acestia“ le place se dea porunci la betrani, inse nu in facia, ci dela locuri indosite.

Acesta ne este respunsulu celu din urma datu susu citatoru diarie odata pentru totudea-una. Ele nici atat'a n'au meritatu; tinemu inse chiaru si facia cu inamicii nostrii de morte, la legile bune cuviintie. Datori nu le eramu cu nimicu, ca-ci nu stamu nici in potestatea, nici sub tutoratulu loru. In catu pentru activitatea publica alui G. Baritiu, inceputa la 1/13 Octobru 1838 ca publicistu, ea este la lumin'a dilei, cunoscuta de natiune, apretiatu si de straini in cursu de ani 41. Totu acesta natiune scie si cunoaste, ca ori candu a fostu ela insarcinatu cu missiuni in cauzele ei, in cursu de ani 32 a mersu pe spesele sale, precumu si ca curatu numai pentru caus'a nationale a fostu spoliatu de averea castigata cu sudori crunte, famili'a lui lasata pe drumu intre munti si codrii, elu dusu in captivitate rusesca si austriaca dintru o tierra in alt'a. Dara si adversarii sei cunoscudu celu pucinu proverbiulu latinescu: a calumnia barbatesce, ca-ci totu se lipescu cate-ceva. Tocma pentru aceea inse, acesta discussiune a nostra este cea din urma cu ei, si lectorii nostrii potu se fia linisciti, ca lectura de care avura in acesti patru Nri din urma, nu voru mai afla in colonele nostre; cu atata inse le eramu datori chiaru si fara voi'a nostra, pentru-ca romanii de dincocce se afe, ca ce aparatori ai loru se alegu unii din acei ce trecu de aici in Romani'a.

Dela diet'a Ungariei.

Desbaterile parlamentare din camer'a deputatoru Ungariei avura cateva momente, care merita tota atentiunea publiculu indigenu si strainu. Budgetulu cultorulu si alu instructiunei publice a datu ocaziune estimpu, ca si in alti ani la desbateri, pe care nu ar trebui se le perda nimeni din vedere, care inse, spre a fi intieles bine, trebuie se fia cunoscute din trecutu, din istoria. In Ungari'a religiunea si biseric'a rom.-catholica a fostu considerata si tractata dela inceputulu fundarei statulu ungurescu ca religiune si biseric'a a statulu, ba in unele privintie statulu a fostu identificatu cu biseric'a si vice-versa. De aici a urmatu, ca episcopiile si bisericile catholice au si fostu dotate cu dominie intinse si cu alte venituri mari, ca in Spani'a si ca in alte cateva staturi europene, si ca la mohamedani in Turci'a (Vacuff.) Acea stare a lucrurilor a remasu chiaru si dupa crancenele lupte decurse intre catholici si protestanti dela reformatiune incocce, care in Ungari'a niciodata nu a potutu strabate, cu atata putere ca de es. in Transilvani'a si ca in parte mare a Germaniei, ca in Russi'a si Angli'a. Unu statu catholicu nu se tineu obligatu se ajute biseric'i si confessiuni acatholice; preste acesta, anume protestantii se feriau forte a primu ajutorie si subventiuni dela unu statu catholicu, de frica ca nu cumva subventiunile se deschida calea la proselitismu, sau popimea loru se devina instrumentu in man'a guvernulu catholicu. De candu s'au proclamatu si pe la noi nouele doctrine (in praxe forte falsificate) despre libertatea confessiunilor religiöse si egalitatea de drepturi in biseric'a, clerurile rutenilor, romanilor, sasilor au alergatu barbatesce pentru subventiuni la statu inca din timpulu absolutismulu, dara mai alesu dela 1861 incocce. Li s'au si acordatu unele, care dupa infiantarea dualismulu s'au continuatu, si astadi se votedia pentru tote confessiunile circa 180 pana la 186 mii de flor. subventiune, care apoi se in parte dupa diecese. Este unu feliu de mila. precum ii si dice poporulu, mila si pomana.

Dara acea mila este platita nespusu de scumpu, si atatu de umilitoria, incatu calvinii o refusa acumu ca totudeauna. Nu este anu, in care se nu se scole cate 4—5 deputati, magiari fanatici, ca Orbán, Ugron, Jul. Horvath, C. Thály et tutti quanti, carii se nu strige in gur'a mare, ca statulu Ungariei da subventiuni la tradatori de patria. Tocma asia se intempla si in septeman'a trecuta. Dara incai dintre sasi se scula deputatulu Zay si mi ti'i spalà cu sapunu de caramida. La

clerurile romanesci batjocur'a si umilirea au ajunsu asia departe, incatu astadi se da subventiune de cate 30—40 fl. numai la preoti de aceia, pe care'i recomanda auctoritatile administratiunei politice ca omeni de treba, adeca nu romani buni, nu tradatori, sau adeca la aceia, carii se au bine cu „solgabirau.“

Scolele in Ungari'a si Transilvani'a sunt ab antiquo, in partea loru cea mai mare confessiionale, adeca infiantate si sustinute de catra comunitatile bisericesci, mari si mici, din fonduri proprie si din contributiunile poporulu, era statulu abia de 100 de ani incocce a inceputu a mai face si elu scole. Dela dualismu incocce se vota in anii de antaiu cate 800 mii florini val. a. ajutoriu pentru scole; in anii din urma, dupace statulu se ingropa in datorii, acea suma se scari la circa 670 de mii. Dara partea cea mai mare din acesta suma se votedia cu scopulu manifestu: pentru magiarisarea nationalitatiloru. Slavaculu renegatu, dara forte fanaticu, Ernest Simonyi, pretinde in fiacare sessiune pentru uniculu scopu alu magiarisarei, cate 1 milionu pe anu; dara pana acumu i se respunde a regulatu, ca s'ar da din totu sufletulu, inse nu e de unde. Cu aceeași ocaziune se scola si faimosulu Aladar Molnar, fostu functionariu in ministeriulu cultorulu (calvinu) si ataca pe ministru, ca de ce nu ese odata cu proiectulu de lege pentru secularisarea averiloru bisericesci. Asta-data ministru lu respunde, ca: nu mai merita nici-unu respunsu.

Proiectulu de lege pentru magiarisarea definitiva a totoror scolarulu de tote limbile, s'au depusu precum sciti, pe mes'a dietei, tocma in dio'a perirei Seghedinului. Elu e datu in sectiuni. Candu se va lua in desbateri, nu se scie. Unii dicu ca acumu, inainte de pasci, altii ca niciodata. Lectorii nostrii au acum proiectulu si motivele lui; au inse si cele doue memorande ale arhieriloru romanesci de ambele confessiuni. Argumentele adunate in acelea si puse alaturea, se intregescu forte frumosu unele pe altele. Lectorii cu dorere de anima pentru natiune, patria, biseric'a, pentru moral'a publica si onorea propria, se nu 'si pregete a le reciti, si anume a comparà argumentele coprinse in memorandele mitropolitiloru cu ale ministru lui Trefort, cum acestea disparu de inaintea celor'a ca cer'a de faci'a foculu. De candu lumea, nici unu proiectu de lege ca acesta, nici argumente, motive de nimicu ca acelea nu s'au mai vediutu. Legea in sinesi este una specialitate unguresca, la care nu vei mai afla parechia la nici-unu poporu si in nici-unu statu. Nici chiaru turciloru nu le a plesnitu vreodata prin capu a sili prin vreo lege pe immensa majoritate a poporaloru din monarchi'a turcesca, ca se invetie limb'a loru de frica zapciiloru, de frica potestatiei civile. Tote poporale si staturile civilizate au lasatu si lasa pe locuitori in buna pace, se'si dea pruncii la orice scola voru afla parintii loru mai corespundetoria scopulu si se invetie limbile de care sciu ca au lipsa. Numai in Ungari'a se incerca omenii a'si asecura esistentia prin legi positive desperate, prin care se crede ca se voru putea sugruma si nimici legile naturei si legile mintiei sanetose.

Situatiunea monarchiei austro-ungare.

Cu ocaziunea desbateriloru budgetarie in ambele parlamente dualistice se constata, ca deficitulu ordinariu alu Austriei se urca la respectabil'a suma de aproape 26 milioane de florini, er' acela alu Ungariei la 34 mil. 227.772 fl. Bilantiulu prealabilu pe anulu curentu ne arata deci, ca monarchi'a nostra luca cu unu deficitu ordinariu de preste 60 milioane.

In acesta cifra se oglindedia in modulu celu mai fidelu situatiunea finantiara a monarchiei si ea este totu odata critic'a cea mai elocenta si mai aspra a sistemulu domitoru.

Din tote sistemele de guvernare, care s'au parandatu in acesta vechia monarchia, nici unulu n'a fostu atatu de onerosu, atatu de complicatu, atatu de scumpu si asia de neproductivu pe terenulu economicu si finantiaru, precum este sistemulu inauguratu dupa catastrofa dela Sadowa. Acestu sistem a adusu cu sine, ca Austri'a, care subtu ministeriulu civilu ajunsese a'si echilibrà budgetele fara se recurga la inprumuturi si fara ca se fia in deficitu, se aiba astadi unu deficitu de 26 milioane. In catu pentru Ungari'a, apoi datoriile pe care le au contractatu acestu regatu dela emanciparea sa, se urca aproape la unu miliardu de florini, pe care in parte mare ilu datoresce creditoriloru esteri. De ca ar fi adeveratu, ca acelu statu este mai respectatu si mai fericitu, care este datoru la frundia si la erba, apoi fara indoiala ca monarchi'a nostra ar ocupa loculu primu intru acele state respectate si fericite.

Dar' nemultimeirea de care sunt coprinse tote poporale monarchiei austro-ungare, n'ar fi pote asia mare si intensiva, deca celu pucinu acele sume enorme care s'au chieluitu de 12 ani incocce s'aru fi intrebui-

tiatu pentru scopuri si s'ar fi angajeatu in astfelu de intreprinderi, dela care s'ar potea astepta niste rezultate folositoare si favorabile pentru bunastarea si prosperitatea monarchiei. Din nefericire inse acesta nu s'a facutu, ci din contra, ca si candu ar fi fostu o fatalitate predestinata, mai tote intreprinderile care s'au facutu sub sistemulu actualu, seu ca au fostu gresite, ori ca au remasu cu totulu neproductive. Asia a fostu espositiunea universala dela Vien'a, o multime de drumuri de feru cu totulu neproductive si acum in urma ocupatiunea Bosniei si a Hertiegovinei. N'au fostu de ajunsu crisa si calamitatile finantiare sub care gemeu poporale monarchiei, n'au fostu de ajunsu enormulu budgetu alu armatei, care elu singuru consuma pe fia-care anu preste 180 de milioane, nu — ci gratia marei intielepiciuni a comitelui Andrassy, monarchi'a nostra au trebuitu se se mai hazardedie si in espeditiunea militara din anulu trecut, pentru ca se'si inplinesca pretinsa'i misiune civilizatoare in Orientu.

Poporale monarchiei, care fara exceptiune ducu o lipsa forte mare si simtita atatu in privintia materiala, catu si intelectuala, acele popora, caror'a in parte mare le lipsescu midilocele de a se cultiva si a'si desvoltà facultatile loru in tote directiunile civilizatiunei moderne si cu deosebire pe terenulu instructiunei, loru li se impune sacrificiulu de sange si de bani, pentru ca se duca civilizatiunea in Bosni'a si Hertiegovin'a si pana la Salonica?! O astfelu de intreprindere semana forte multu cu aceea, candu unu flamandu, seracu, ruptu de fome ar vrea se invite pe altu flamandu se'lu ospetodie cu mancari inprumutate de pe la vecinii sei, carora dejà le este datoriu vendutu.

Comitele Andrassy au cerutu, precum scimu, cu tota insistenti'a mandatulu de ocupatiune dela congresulu dela Berlinu, pentru ca in puterea lui se impuna ospitalitatea sa cu puterea armelor unei poporatiuni, care nici nu i-o au cerutu si nici nu au voitu se o primasca. Urmarea fu campani'a de ocupatiune, care ne au costatu dieci de mii de vietie omenesci si preste 140 milioane, fara de a avea nici o garantia, deca acele sacrificii voru aduce pentru Austro-Ungari'a vre unu rezultat realu si folositoriu.

Pana acumu ne amu alesu cu mobilisarea unei armate de 300.000, cu opositiunea Turciei de a incheia conventiunea dorita, cu rivalitatea si antagonismulu Russiei, cu ur'a Serbiei si a Muntenegrului, cu jalusi'a Italiei, care pandescu momentulu bine-venitu, ca se'si ia partea pe care i-o a refusat congresulu din Berlinu si in fine cu perspectiv'a nici decum incantatoare de a fi siliti se intramu cu forti'a armata in pasajiculu Novi-Bazar, unde din partea Turciei si a Ligei albanese ni se pregatesce o primire catu se pote de tunatore si resunatore.

Revista politica.

Sibiu, 23 Martiu st. n. 1879.

In dilele din urma au circulatu mai multe sciri si versiuni, ca in posturile inalte militare s'ar fi preparandu ore cari schimbari forte importante. Asia se dicea, ca actualulu ministru de resbelu, generalulu com. Bylandt, care se afla in congediu, nu se va mai intorce la postulu seu, ci va fi inlocuitu prin alta persona mai devotata si mai simpatica comitelui Andrassy, decatu cum este comitele Bylandt. Foile oficiöse se grabira a desminti acele sciri, dar' opiniunea publica este mai aplecata a crede in schimbari decatu in stabilitate.

Amicii comitelui Andrassy si aparatorii politice sale puneau mare pondu pe impregiurarea, ca comitele Andrassy a reusitu la Berlinu se asigure Austriei o mare si decisatore influentia morala asupra invecinatulu principatu alu Serbiei si cu preferintia pe terenulu economicu. Asia ei afirmau, ca Serbi'a va incheia unu tractatu de comertiu forte favorabilu cu Austri'a si ca i va acorda acele puncte de junctiune ale linielor drumuriloru sale de feru, pe care le doresce guvernulu austro-ungaru. Dar' ce se vedi! Serbi'a intr'adeveru inchiaie unu tractatu de comertiu pe bas'a natiunii celei mai favorisate, dar nu cu Austri'a, ci cu Angli'a, si asia comitele Andrassy si amicii sei au fostu erasi luati pe dinainte de catra bunulu nostru amicu de dincolu de canalu.

In parlamentulu francesu din Versailles, majoritatea republicana a primitu propunerea, ca ambele camere se se intrunesca in congresu si se modifice paragrafulu 9 din constitutiune, prin care fusese „decapitatu“ Parisulu. Nu va trece deci multu si Parisulu va deveni erasi aceea ce a fostu si ce trebuie se fia, adeca capulu si anim'a Francei. Era si o mare anomalie, ca parlamentulu se'si tiena siedintiele in Versailles, era resiedinti'a presiedintelui si a puterei esecutive se fia in Parisu.

Dintre tote statele cele mici orientale nici unulu nu se bucura, intr'unu gradu asia mare, de favorulu si protectiunea guvernulu francesu ca Greci'a, pentru a carei cauza guvernulu francesu isi intrepune tota influenti'a sa si exercitodia o presiune formalu asupra guvernulu turcescu, pentru ca acesta se se grabesca a inplini pretensiunile Greciei.

In Prusso-Germani'a lupt'a in contra mesuriloru reactionarie ale principelui Bismark duredia cu o mare violentia, ceea ce s'au potutu vedea din cateva scene nici decum parlamentarie, ce au avutu locu intre principele-cancelariu si adversarii sei din ocaziune. Reichstagulu au respinsu pana acumu cu o energia si o consecentia neastepata, atatu proiectulu de lege pentru restringerea libertatii si a inmunitatii parlamentare a deputatorulu, catu si mesurile protectioniste, pe care au voitu se le introduca in comertiu cu streinetatea.

Paralelu cu lupt'a pe care o au provocatu cancelariulu de feru si sange in contra liberalismulu, decurge o inversiunata campania in contra rivalulu seu dela Newa principele Gorciacoff. Dar' ori cate midiloce, ori cate intrige au indreptatu asupra betranulu si astutulu diplomatu rusescu, principele Bismark totusi n'au po-

tutu reusi a ilu delaturá si a'lu face se piérdia grati'a si increderea suveranului seu.

Scirile despre demissionarea si disgratierea cancelarului rusescu se colportéda din partea organelor principelui Bismark cu o regularitate sistematica. Dar' in locu cá ele se se adevéredie, vedemu din contra pe cancelarului rusescu continuandu'si actiunea sa orientala cu o flegma, o liniste si o perseverantia uimitóre. Asia in tempulu din urma, adresá nu mai pucinu de trei note circulare cátra poterile ce au fostu reprezentate in congresulu din Berlinu, prin care le atrage atentiunea asupra cestiunei Rumeliei orientale si le invita a luá mesurile necesarie, pentru cá pacea lumei se nu fia de nou turburata dupa retragerea trupelor rusesci. Intr'aceea agentii diplomatici ai Rusiei au preparatu totulu, pentru cá la momentul datu cestiunea orientala se devina érași ferbinte si ardiétoare.

Cu ocaziunea cetirei a dou'a a proiectului de lege pentru modificarea paragrafului 7 din constitutiunea romana dela 1866, partid'a conservátore, care in camera n'are de catu 2-3 reprezentanti, a produsu in dilele de 8 si 9 a. l. c. in senatulu Romaniei unu faptu de o singularitate caracteristica. Ea adeca propuse o motiune, care precum dice „Binele publicu,” nu este alta, decatu unu tractatu mai multu de catu laconicu, de petitione consularis, despre cererea ministeriului. Acea motiune a fostu semnata de ddni: Dim. Ghica, M. Costache Iepurénu, M. Cogalnicénu, G. Gr. Cantacuzino, B. Boerescu, Al. Orescu, I. Stratu, Menelas Ghermani, Dim. P. Viorénu, C. Silionu, A. T. Zissu si Hermeziu.

In decursulu desbaterii ce a avutu locu asupra acelei motiuni, luá in fine cuvintulu si d-lu J. Brateanu presiedinte consiliului si intre altele adresá partidei conservátore urmatórele cuvinte:

„Veniti de luati poterea si ve voiú dá din parte 'mi totu concursulu pentru resolvarea cestiunii puse de art. 44 alu tractatului dela Berlinu; dar' veniti d-vóstra singuri, nu inpreuna cu noi, cá-ci ne vomu certá intre noi, in locu de a lucrá, si acésta va fi o cauza de slabiciune si de discreditu in afara, tocmai in momentul candu avemu trebuintia de a inspirá cea mai mare incredere.”

In fine original'a motiune a conservatorilor a fostu respinsa prin 17 bile in contra 35. Gubernulu liberalu a fostu deci sustienutu si de astadata prin mai multu de doue treimi.

Limb'a magiara in bisericile rutene si romanesci.

De candu s'a pornitu campani'a noua contra nationalitatiloru, si s'au publicatu sciri, cá scopulu finale ar fi, cá limbile nationalitatiloru se fia scóse si din bisericile, spre a li se substitui cea magiara, ómenii intréba din tóte partile, daca — si pana la ce mesura se adevéresce acésta scire din urma. Noi in acésta materia potemu servi deocamdata cu respunsu numai la câteva întrebări, din câte ne venira pana acum. Primindu si altele, nu vomu lipsi a le comunica.

I. Care carti rituale se afla traduse in limb'a magiara? se raspunde: Liturgiconulu, Euchologionulu, Octoichulu si Pentecostariulu. In cetatea Satumare si in comun'a Dorogh in baserie'a ruthena se celebréda si liturghi'a in limb'a magiara.

II. In care comitate se face servitiu ddiescu unguresce la rutheni, si care servitiu? Respunsu: In capital'a ctului Satumare si in comun'a Dorogh situata in ctulu Sabolciu, tóte servitiile divine se celebréza in limb'a magiara, ba ce e mai multu, Doroghenii nu se sfiescu a se numi pe sene (ország hiten lévő magyarok). In comunele rurale servitiulu divin in limb'a magiara nu s'a potutu introduce, de órece mass'a poporului nu se póte asia de usuru desnationalisá.

III. Pe unde este numai predica unguresca? E deplinu constatatu, cá unde limb'a magiara e adoptata in serbarea cultului divin, acolo si predic'a se rostese in limb'a magiara. Din lips'a datelor inca nu se potú inregistra astadata acele comune ruthenesce, unde se predica in limb'a magiara.

IV. La romani pana la ce mesura si distantia, camu in câte comune este introdusa limb'a magiara in biserica, cá si la rutheni?

Cu tóte cá s'au comis multe atentate contra nationalitatii romane, totusi servitiulu ddiescu in limb'a magiara nu e introdusu nici intr'o biserica romana din dieces'a Gherlei, inse cuventulu lui Ddieu se propaga in limb'a mai susu atinsa in cetatea Satumare; mai incolo in urmatórele comune a-le diecesei Oradei: Domahida, Genciu, Caploniu, Kórtvélyes, Mihályfalva, éra in Careii mari si inainte de acésta cu trei decenie s'a predicatu unguresce.

V. Suntu multe comune romanesci, in care nici chiaru poporulu nu mai scie romanesc si se potú acelea considerá cá perdute? — In dieces'a Gherlei nu sciu comuna unde poporulu se fia asia de desnationalisatu, in catu se nu scia vorbi in limb'a materna, inse comunele mai susu comemorate din dieces'a Oradei si anume Domahida etc. se potú considerá cá perdute, de órece poporulu in acelea nu mai scie romanesc, fienduca prin diferitele elemente heterogene asia s'au amalgamatu, in catu dejá pe la anii 1842-46 chiaru si barbati cei mai betrani abia au sciutu ceva vorbi romanesc, dupa camu ne asigura unu preotu, carele pe tempurile acele petrecuse in acelu tñutu.

Mai in colo nu va fi fara de interesu a inregistra aci unele comune din dieces'a ruthena a Muncaciului, in care inca au locuitu romani cu vre-o câteva decenie inainte de acésta; inse aici romani dejá au disparutu pentru totudéun'a.

In Siematismulu diecesei Muncaciului publicatu in an. 1816 pe pag. 110 se afla urmatórele: Dorogh oppidum Hajdonicale. Parochus pro parte valachica D. Basilius Szabó, in Matre gr. rit. cath. = 2014. Asia dara inainte de acésta cu 63 de ani in comun'a Dorogh s'au aflu 2014 de romani. Amu scrutatu si mai incolo in Siematismele de care dispunu si am aflu, cá in Siematismulu din an. 1829 inca se aflá urme de romani, dara fara se aiba parochulu loru propriu distinsu de alu rutheniloru; inse in Siematismulu din an. 1847 alu diecesei mai susu atinse pe pagin'a 121 in comun'a Dorogh numai limb'a magiara si ruthena se amintese. Asia dara unu numeru de 2014 de romani in decursu de 31 de ani au disparutu cu totulu. Intru adevéru acésta e o durata fórté scurta!

Mai incolo in Siematismulu din an. 1829 in comunele: Bököny (nrulu sufletelor gr. cath. 1385); Gelse (1064); Fejértó (1820); Biri (515); Nagy Kálló (1965); Kállo Semjény (688); Napkor (470), s'au aflu si romani; cá-ci langa comunele mai susu indicate se potú ceti urmatórele: Lingua ruthen: valachica, hungar. Si ce observamu! In siemat. din an. 1847 in comunele Bököny si Gelse neci urma de romani nu se afla, cá-ci acolo numai aceste dóue limbi se potú ceti Hung. et Ruthen. In Siematismulu din an. 1856 din Nagy Kálló si Napkor romanii au disparutu. Dupa-ce in anulu 1856 s'au escorporatu de catra dieces'a Muncaciului cele 95 de parochii romane din ctulu Marmarului, Satumarelui si Ugociei si s'au adnecatu la nou infientiat'a dieces'a a Gherlei, romanii cáti au mai remasu din ctulu Sabolciu, au remasu si mai incolo sub hierarchi'a rusesca, unde si-au uitatu limb'a nationale asia, incátu in regiunile acele nici cu lamp'a lui Diogene nu se va aflá nici-unu individuu, care se scia vorbi celu pucinu unu cuventu romanesc.

In fine dn. corespondente mai reflecta si la una alta inpregiurare caracteristica. Legea asia disa a nationalitatiloru, adusa si promulgata in a. 1868, permite nationalitatiloru din acésta patria a se folosi de limb'a loru materna in afacerile administrative-juridice ecclesiastice; inse ruthenii nu se folosescu de acelu dreptu, ci ei in biserica loru au adoptatu limb'a magiara cá limb'a oficiosa, de unde resulta de sinesii alternativ'a: ca ei sau nutrescu o predilectiune deosebita facia de limb'a acésta, séu cá limb'a loru ruthena inca nu se afla in acelu stadiu de cultura, cá se o póta folosi in corespondentele loru oficiose bisericesci.

Eppulu Pankovics, antecessorele eppului actualu, prin procedur'a acést'a si-a cascigatu pre deplinu grati'a mai marilor sei asia, in cátu i-s'au acordatu quoad personam o subventiune anuale de 30,000 de fl. — Déca vomu computá venitul dominului de Tapolcza, de care dispunu eppii rutheni din dieces'a Muncaciului, cátra sum'a susu indicata, resulta ca venitul anuale alu eppulu de Muncaci se urca circa la cif'r'a considerabile de 60,000 de fl. Acésta subventiune i-sau aplicadatu si eppulu actualu. De altcum conformu principiulu de egalitate si fratietate interpretate in timpulu de acuma, preotii cei miseri rurali nu potú contá la aceea, cá li se va ameliorá positiunea loru materiale, pre candu eppulu mai susu indicatu pe langa venitul dominului seu mai primescu si subventiunea mai susu atinsa. Numai de aici inca se explica de ajunsu tñut'a actuale a celor doi episcopi rutheni gr. catholici, carii preste acésta sunt subordinati unui arhiepiscopu unguru romano-catholicu.

Sciri diverse.

— (Adunarea generale a institutului „Albin'a") tñuta eri in 16/28 Martiu, cercetata bine, a decursu in ordine buna si regulata. Dividend'a dupa fiacare actiune de 100 fl. este de 9 fl. 50 cr. In Nr. urmatoriu vomu comunicá lucrurile ei mai pe largu. Actionarii potú se'si gratuledie.

— (Unu nou atentatu in Petersburg). In sér'a dilei de 25 l. c. unu individuu calare a descarcatu o puscatura asupra generalului Drentelen (siefulu politiei secrete). Generalulu a remasu nevátamatu, ér atentatorulu a potutu scapá.

— (Ciuma). Din Weltjanca, gubernamentulu Astrachanu a sossitu scirea, ca acolo érași s'a ivitu unu casu de ciuma.

— (Statutele Reuniunei romane de cantari din Sibiu) au fostu aprobate din partea reg. ministeriului de interne sub Nr. 11938 si provédute cu clausul'a cuvenita.

— (Unu erudituu sodalu delacatusiaria.) Sodalulu lacatusiaru Andreiu Maquet a fostu denumitu din partea ministrului de culte francesu „Officier d'academie.” In tineretiele sale Maquet frecventase numai o scóla elementara si apoi a intratu cá invetiácelu la unu lacatusiu. Tempulu seu liberu ilu intrebuintiá cu studii istorice, publicá dupa aceea mai multe lucrari istorice si archeologice si ajunse membrú alu mai multor reuniuni erudite. In heraldica elu astadi trece de autoritate.

— (Generalulu Róon cá economu practicu.) In tempulu din urma alu neactivitatii sale militare, comitele Róon se ocupá cu mare zelu de economi'a mosiei sale. Intr'o di suferindu d. insomnia se scula pe la 4 óre si se duse a'si visitá locurile, candu éca zari o frumósa tieranca taiandu cu secerea érba verde. Unu asia zelu mare, manifestatu intr'o óra atatu de timpurie, inbucura prea multu pe batrenulu domnu

si i se parú, ca acésta merita o recompensa. „Ei bine, copil'a mea, — se adreséda elu cu unu tonu familiaru catra tieranca, — „asia de timpuriu te ai si apucatu de lucru? Acésta este frumosu dela tine! Te vei face o buna econom'a!” Copil'a inrosiesce si tace cá pescele. „Na unu micu presentu cá recompensa pentru diliginti'a ta” — continuá comitele, punendu unu taleru in man'a copilei si apoi se departa. — Pe la amédi se intalnesce cu inspectorulu seu. „Astadi de diminétia m'am bucuratu prea multu vediendu o copila diligenta, care dejá pe la patru óre era ocupata cu taiatulu de érba si pentru acésta 'i-am si datu unu taleru.” — „Prea bine d-le feldmaresialu” i respunse inspectorulu, „dar' eu astadi n'am datu ordinu la nimenea cá se taia érba. Exelenti'a Vóstra a'ti gratificatu pe o hótia de campu.” Dupa aceste cuvinte comitele se parú cam perplecsu, dar' dupa aceea zimbi, candu inspectorulu mai adaose: „Dar' de acestea i se potú intemplá aceluia, care nu este economu practicu. Nu i s'au intemplatu óre si betranulu rege Fritz se tiena scar'a unui hotiu?”

— (Strad'a milionariloru in New-Jork.)

In nici unu altu locu pe lume, relativu atátu de micu nu se afla aglomerata o avutia mai mare cá in a cincea avenue din New-Jork. Acésta este o adevérata strada a milionariloru. Acolo locuescu: Dr. Rhinelaender cu unu venitu anualu de 3 milióné; M. D. Roberths cu 5 mil.; Moses Taylor cu 8 mil.; August Belmont cu 8 mil.; Robert si A. Stuart cu 5 mil.; dn'a Stewens cu 2 mil.; Amos C. Reno cu 5 mil.; Iacob si William Astor cu 60 mil.; dn'a A. T. Stewart cu 60 mil.; P. Lorillard cu 3 mil.; Kernochau cu 2 mil.; Wanderbild cu 75 mil.; Calvert Iones cu 2 mil.; James Gordon Bennett cu 4 mil.; Fred. Stewens cu 10 mil.; Lewis Lorillard cu 1 mil. Sum'a intréga a averei acestor milionari este de 219 mil. dolari.

— (Unu anuntiu pocitu) a fostu publicatu mai dilele trecute intr'unu diaru din Berlinu, care suna: „Voiescu a face cunoscintia de maritisiu. Sunt tenera, frumusica, jidana, am 1200 fl. si o frumósa garderoba. Professori, functionari, profesionisti si tapetiari se'si tramita ofertele pana la 18 l. c. sub cifra „Confidentia 1200” pre langa adresa esacta, la espeditiunea acestui diaru.”

— (Dóue respunsuri bune). De si Dr. Richie din Edinburgh era fórté invetiatu, totu si-a gasitu odata omulu. Intrebandu odata pe unu studentu despre studiile sale, ii dise: „Si d-ta studiezi mathematica?” — „Da.” — „Câte laturi are unu cercu?” — „Dóue,” respunse studentulu. — „Care sunt acele dóue?” — Ce risu resuna in auditoriu, candu dise studentulu: „O lature interna si alt'a esterna.” — „D-ta studiedi si filosofia morala?” — „Da.” — „Asiadar', ai auditu prelegeri despre diferite obiecte ale acestei specialitati. Audit-ai vre un'a despre cauza si efectu?” — „Da.” — „Premerge vre odata unu efectu causei?” — „Da.” — „Spune'mi unu esemplu.” — Unu omu care impinge o róba (brouette) — Doctorulu siediu si nu mai intrebá mai departe. „Alb. Carp.”

— (Bibliografia.) Precum anuntia administratiunea tipografiei archidiecesane din locu, din acelu stabilimentu a esitu de sub pressa opulu: „Archiepiscopulu si Metropolitulu Andreiu baronu de Siaguna.” De Nicolau Popea, archimandritu si vicariu archiepiscopescu. Acestu opu a fostu premiatu de consistoriulu, respective de sinodulu archidiecesei ortodoxe romane alu Transilvaniei. Oplu acesta este de 25 cóle in 8° mare si ilustratu cu portretu. Pretiulu unui esemplaru: 2 fl. 50 cr. v. a. séu 7 lei noi.

Post'a redactiunei.

— D-lui St. — St. in Sucéva, Bucovin'a. Déca onor. nostri abonati de prin partile acelea se plangu, ca nu primescu diariulu nostru regulatu, apoi ve asiguramu ca vin'a nu este a nóstra, pentru ca de aci espeditiunea se face cu cea mai mare atentiune si regularitate. De ce nu reclama? Salutare si multiunit'a nóstra.

Pretiurile cerealielor

si altor obiecte de traiu au fostu la

28 Martiu in Sibiu:

Gráu, dupa cualitati	1	hectolitru	fl. 5.—5.80
Gráu, amestecat	1	„	„ 4.10—4.70
Secara	1	„	„ 3.40—3.80
Papusaioiu	1	„	„ 2.70—3.10
Ordiu	1	„	„ 3.80
Ovesu	1	„	„ 1.70—2.10
Cartofi	1	„	„ 1.25—1.75
Mazare	1	„	„ 6.—6.50
Linte	1	„	„ 11.—11.50
Fasole	1	„	„ 5.—5.50
Lardu (slanina)	50	Kilogram.	„ 34.—35.—
Untura (unsóre topita)	50	„	„ 27.—27.50
Carne de vita	1	„	„ —.40
Oua 10 de	1	„	„ —.20

Cursulu monetelor in val. austr.

Vien'a, 27 Martiu

Galbinii imperat. de suru	fl. 5.53 cr.
Moneta de 20 franci	„ 9.31 1/2
Imperialu rusescu	„ 9.40
Moneta germana de 10(6) marco	„ 57.45
Sovereignu englesi	„ 12.—
Lira turcésca	„ 11.—
Monete austr. de argintu 100 fl.	„ —.—